

УДК 78.071.2

ПРИНЦИП ІНТЕГРАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Пастушенко Л. А.

У пропонованій статті розкрито значення інтеграції різноманітних дисциплін у формування професійної компетентності учителя музики. Показано низку дисциплін, які сприяють формуванню професійної компетентності майбутнього фахівця.

Ключові слова: професійна компетентність, музичне мистецтво, принцип інтеграції.

В данной статье раскрыто значение интеграции различных дисциплин в формировании профессиональной компетентности учителя музыки. Показано ряд дисциплин, которые способствуют формированию профессиональной компетентности будущего специалиста.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, музыкальное искусство, принцип интеграции.

The article deals with the importance of integration of various disciplines in the formation of music teachers' professional competence and describes a number of disciplines that contribute to the formation of professional competence of future specialists.

Key words: professional competence, the art of music, integration principle.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку суспільства набувають актуальності процеси реформування системи освіти. Нова освітня парадигма спрямована на удосконалення системи підготовки фахівців, здатних адекватно діяти у найрізноманітніших виробничих та суспільних ситуаціях, самостійно приймати необхідні рішення, оволодівати новою інформацією, усвідомлювати наслідки своїх дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему компетентної освіти намагалися висвітлити у своїх працях І. Бех, В. Дряпіка, І. Зязюн, А. Маркова, О. Овчарук, С. Сисоєва, А. Хуторський тощо.

Питання підготовки майбутніх учителів ґрунтовно досліджені такими вченими, як Л. Арчажникова, В. Бобрицька, Н. Гузій, А. Козир, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Палка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова тощо.

Мета статті – висвітлити значення принципу інтеграції окремих дисциплін у підготовці майбутнього вчителя музики.

Виклад основного матеріалу. Однією з особливостей вищої мистецької освіти є зростання значення компетентності майбутнього фахівця. Нині важливо бути не лише кваліфікованим фахівцем, а й компетентним, який відрізняється від кваліфікованого тим, що не лише володіє певними знаннями, вміннями та навичками, потрібними для його творчої професійної діяльності, а й реалізує їх у своїй роботі; завжди саморозвивається та виходить за межі своєї дисципліни; вважає свою професію значущою для суспільства. Компетентність дає змогу фахівцеві ефективно вирішувати різноманітні завдання, які стосуються його професійної діяльності.

Знання, вміння та навички, що їх студенти набувають, навчаючись у мистецькому закладі, беззаперечно, є важливими. Поряд із цим сьогодні актуальним стає поняття професійної компетентності, що визначається багатьма чинниками, оскільки саме компетентність є тими індикаторами, які дають змогу визначити готовність випускника вищого навчального закладу до життя, його подальшого особистого розвитку, а також до активної участі в житті суспільства. Орієнтуючись на сучасний ринок праці, освіта до пріоритетів сьогодення відносить вміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства, готують молодь до нових ролей у цьому суспільстві. Саме тому важливим нині є не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватись та

приспосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й керувати інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатися впродовж життя.

Автори бестселера "Революція в навчанні. Навчити світ вчитися по-новому" Г. Драйден і Д. Вос, аналізуючи навчання з позицій глобалізації, зазначають: "Справжня революція в навчанні полягає не лише в змісті шкільної системи. Вона полягає в навчанні того, як учитися, як думати, у вивченні нових методів, які ви можете використати для вирішення будь-якого завдання, що виникає перед вами в будь-якому віці" [5, с. 122]. Ми поділяємо переконаність науковців у тому, що реалії сьогодення вимагають від фахівців умінь вирішувати завдання у найскладніших ситуаціях.

Спираючись на думку про необхідність формування професійної компетентності вчителя музики, здатного інтегрувати отримані знання і передавати їх учням, ми розглядаємо існуючу систему предметної підготовки. Провідним у цьому разі стане метод моделювання. Представлена модель дає нам змогу стверджувати про те, що існуюча до теперішнього часу система підготовки компетентного фахівця припускає наявність міжпредметних зв'язків навчального плану, які входять до різних блоків. У той же час можна стверджувати, що викладання циклу дисциплін певною мірою зорієнтовані на підсумкову атестацію випускників, де, по суті, і здійснюється контроль одержаних інтегрованих знань та умінь застосовувати їх у практичній діяльності. При цьому інтеграція як об'єднання в єдине ціле, створення нового у свідомості майбутнього вчителя музики залишається поза межею контролю з боку педагогів, тобто фактично цей процес стає некерованим, спонтанним.

Виникає питання: як можна перевіряти наявність інтегрованих знань та умінь, якщо в процесі підготовки не було приділено належної уваги? Практичні пропозиції щодо зміни ситуації, що склалася, ми знайшли в роботі З. Гельмана. Розглядаючи інтеграцію різних галузей знань, він відзначає, що розробка міжпредметних програм розвантажує зміст навчання, позбавляє від вузькоспеціальних тем завдяки послідовному та раціональному розподілу матеріалу з предметів. У даному випадку інтеграція виступає як провідний принцип організації навчального процесу. Узагальнюючи вітчизняний і зарубіжний досвід, З. Гельман визначає спільні дослідницькі підходи в галузі освітніх інтегративних програм і виділяє три шляхи в їх розробці: перший шлях – відбір і накопичення матеріалу за курсом окремих дисциплін (повідомлення історичних відомостей з дисципліни, ілюстративність при поясненні нового матеріалу збуджує інтерес до предмета і концентрує увагу учнів). Другий шлях – конструювання курсів, що співвідносяться як частка з загальним (за єдністю підходів в освіті виступали авторитетні вчені ще в ХІХ столітті). Третій шлях – введення спеціального навчального курсу (він зробить можливим формування в учнів свідомості, заснованої на нерозривності духовних традицій, спадкоємності в галузі науки і культури). З. Гельман вважає, що введення спеціального курсу зробить процес викладання інтегративним за змістом [1]. Дані висновки З. Гельмана, на наш погляд, заслуговують увагу. Однак ми вважаємо, що два перші шляхи, виділені автором, більшою мірою відносяться до питання встановлення реальних ефективних міжпредметних зв'язків. У той же час третій шлях є по-справжньому інтегративним (це очевидно): в навчальний процес вводиться новий спеціальний курс, інтегративний за змістом, що сприяє формуванню у студентів нового інтегративного знання. У практичній реалізації третього шляху існує лише одна проблема – де взяти час для введення нового спеціального курсу? Не менш важливо, на наш погляд, відповісти на питання: які дисципліни слід інтегрувати або яка дисципліна може виступити в ролі інтегруючої, що впливає на всю систему формування професійної компетентності фахівця? У зв'язку з цим виникла потреба вивчення існуючого в мистецьких навчальних закладах досвіду реалізації принципу інтеграції в навчальному процесі.

Наприклад, як інтегруючий "стрижень" можна використовувати роботу з дитячим музичним репертуаром, яка здійснюється в рамках курсів основного і додаткового музичного інструмента, вокального класу, акомпанементу, хорової практики в школі.

Також за період навчання для студентів можна запровадити складання комплексних заліків, на яких вони демонструватимуть навички, отримані в чотирьох курсах: спеціальний і додатковий інструменти, вокал і диригування. Заохочується

сюжетне зв'язування номерів в єдину композицію. У структуру заліків та іспитів обов'язково має входити колоквиум, відповіді на питання якого передбачають знання з різних галузей: музичної літератури, світової художньої культури, музично-теоретичних предметів і т. д.

Чи можливо в існуючому навчальному плані виділення однієї дисципліни (як це пропонує З. Гельман)? Аналіз одержаних матеріалів дозволяє стверджувати, що, по-перше, виділені З. Гельманом шляхи розробки інтеграційних програм реалізуються на практиці; по-друге, у більшості навчальних закладів акцент на принцип інтеграції приводить до виділення інтегруючих дисциплін.

Представлену існуючу модель формування професійної компетентності вчителя музики, яка передбачає і вказує на взаємозв'язок дисциплін загальнопрофесійної та предметної підготовки, формують у студентів знання з психології (психологічні особливості особистості й музичної діяльності учнів і вчителя музики), педагогіці (рішення психолого-педагогічних завдань, моделювання освітніх і педагогічних ситуацій), історії музичної освіти (значущість історико-педагогічних знань для вирішення актуальних проблем музичної освіти), теорії та методики викладання музики (зміст і методи музичного навчання та виховання), а також спеціальні дисципліни. Виходячи з цього, викладачі мають зорієнтовувати студентів не тільки на просте засвоєння одержаних знань, але передусім на можливість застосування цих знань у практичній діяльності. Якщо на теоретичній чи практичній дисципліні викладач запропонує студентам можливі варіанти використання одержаних знань, умінь і навичок у діяльності вчителя музики, то це дозволить студенту зрозуміти важливість взаємодоповнення і взаємопроникнення дисциплін у майбутній професії. Проте слід зазначити, далеко не всі викладачі ставлять перед студентами такі завдання.

Як відомо, найбільш важливими навчальними предметами у мистецьких навчальних закладах є диригування, основний музичний інструмент, концертмейстерський клас, вокал. Досвід показує, що предмети диригентсько-хорового циклу не можуть повною мірою сприяти розкриттю творчого потенціалу майбутнього вчителя музики з кількох причин. По-перше, освітній процес найчастіше зводиться до удосконалення володіння диригентською технікою. По-друге, музичний матеріал програм не націлений на вікові особливості школярів. Внаслідок цього виникає неузгодженість між знаннями, одержаними з дисциплін, і застосуванням цих знань у майбутній діяльності вчителя. Інший приклад: клас основного і додаткового музичного інструмента займає важливе місце в системі підготовки майбутнього фахівця. Проте викладання цих предметів не враховує ні специфіку, ні їх значення для вчителя музики. У репертуарний список включені твори різноманітних стилів та епох, але використовуються ці твори лише для формування виконавських навичок. У той же час твори зі шкільної програми (пісні та інструментальні п'єси) рекомендуються для самостійного розучування.

Концертмейстерський клас і клас вокалу в системі підготовки вчителя музики повинні відображати ті види діяльності, які належить виконувати вчителю в повсякденній роботі. За родом своєї діяльності вчитель музики має враховувати ситуації, які можуть виникнути у майбутній професійній діяльності. Це: виступ у ролі соліста-вокаліста, концертмейстера, організатора дитячого хорового колективу, музичного оформлювача свята. Хоч у класі вокалу практикується виконання романсів та арій з опер, проте не надається важливого значення вивченню особливостей розвитку дитячого голосу, віковій динаміці прояву інтересу школярів до різних жанрів, стилів, напрямів, значущості пісенного репертуару у вихованні школярів. Проведений аналіз дозволяє сформулювати ряд існуючих протиріч: між необхідністю орієнтувати студентів не тільки на просте засвоєння знань, але в першу чергу на можливість застосування цих знань у практичній діяльності та недостатньою увагою викладачів до постановки перед студентами таких завдань; між вимогами програми з педагогічної практики, що передбачає самостійну підготовку студентів до проведення уроків з використанням міжпредметних зв'язків, і нерозвиненістю цього вміння у більшості студентів; між комплексним характером діяльності вчителя музики та неузгодженістю одержаних знань, невмінням студентів застосовувати ці знання в процесі педагогічної практики; між необхідністю узгодження змісту навчальних дисциплін на основі міжпредметних зв'язків і вузькоспрямованим змістом робочих програм.

Ми переконані, що подолання названих протиріч може служити об'єднання дисциплін "Клас основного музичного інструменту", "Класу диригування та читання хорових партитур", "Клас сольного співу" на основі шкільного репертуару. Саме в процесі їх інтеграції формуються знання, уміння і навички у студентів, які орієнтують їх на майбутню практичну діяльність. Тому на дисциплінах предметної підготовки викладач має складати такий репертуар, який, з одного боку, враховує індивідуальні можливості студента, з іншого – сприяє накопиченню і засвоєнню матеріалу, необхідного вчителю музики, що, в свою чергу, допоможе у майбутньому активно включитися в навчальний процес і вести позакласну виховну роботу на педагогічній практиці в загальноосвітній школі. А це можливо лише за наявності на факультеті налагодженої системи взаємодії педагогів, тієї самої "інтеграції" в своєму головному значенні – об'єднання в єдине ціле. Однак, як впливає з аналізу отриманих матеріалів, тільки установлені дієвими міжпредметними зв'язками проблему не вирішити. Досвід навчальних закладів свідчить про необхідність пошуку дисципліни, здатної об'єднати розрізнені знання та вміння студентів у єдине ціле, в нове утворення – інтегроване знання. Ми вважаємо, що в навчальному плані є дисципліна, здатна взяти на себе інтеграцію отриманих студентами в різних дисциплінах знань і вмінь та сформуванню навички їх практичного застосування. Саме ця дисципліна, на нашу думку, реалізує філософське визначення інтеграції як процесу або дії, що мають своїм результатом цілісність, об'єднання, з'єднання, відновлення єдності, взаємопроникнення різних методик.

Висновки. Керуючись визначенням поняття "принцип" як підстави, правила [6, с. 431], вихідного положення якої-небудь теорії, науки, вчення, ми у своїй роботі обрали інтеграцію як перехідне положення для організації процесу навчання, спрямованого на формування професійної компетентності майбутнього вчителя, музики і розглядаємо її як принцип. Опора на цей основний принцип дозволяє повному поглянути і на весь навчально-виховний процес в цілому і на окремо взятую дисципліну.

Література

1. Гельман З. Узкий специалист – это нонсенс [Текст] / З. Гельман // Высшее образование в России. – 2001. – № 6. – С. 39.
2. Ожегов С. И. Словарь русского языка [Текст] / С. И. Ожегов. – 6-е изд., стереотип. – М. : Советская энциклопедия, 1964. – 900 с.
3. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О. М. Олексюк. – К. : КНУКіМ, 2006. – 188 с.
4. Орлов В. Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін : монографія / В. Ф. Орлов ; за заг. ред. І. А. Зязюна. – К. : Наукова думка, 2003. – 276 с.
5. Слостенин, В. А. Профессионально-педагогическая подготовка современного учителя [Текст] / В. А. Слостенин, А. И. Мищенко // Сов. пед. – 1991. – № 10. – С. 83.
6. Толковый словарь живого великорусского языка [Текст] : в 4 т. / сост. В. И. Даль. – М. : Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1955. Т. 4. – 1955. – 683 с.